

Eerste exemplaar van de exotische boktor *Pterolophia angusta multinotata* in Nederland (Coleoptera: Cerambycidae)

Theodoor Heijerman
John van Roosmalen

TREFWOORDEN

China, risicoanalyse, siermandjes

Entomologische Berichten 80 (4): 118-121

In 2017 werd de exotische boktor *Pterolophia angusta multinotata* voor het eerst in ons land aangetroffen. Eén exemplaar werd gevangen in de binnenstad van Alkmaar, op een laken tijdens het vangen van vlinders op licht. Het is een soort die tamelijk algemeen is in China en Mongolië en zich daar ontwikkelt in eik, iep en ander houtige plantensoorten die ook in Europa voorkomen. Eveneens in 2017 werd deze soort onderschept in Hamburg, in een lading siermandjes afkomstig uit China. Volgens een risicoanalyse bestaat er een kans op vestiging in Duitsland en andere Europese landen, dit omdat hier de voedselplanten voorkomen en zich vergelijkbare klimaatcondities voordoen als in het oorsprongsgebied. In het rapport wordt het fytosanitaire risico als middelmatig beoordeeld. Tegelijkertijd worden preventieve maatregelen aanbevolen om introductie van de soort tegen te gaan.

Pterolophia angusta multinotata

Op 19 juli 2017 werd in een tuintje in de binnenstad van Alkmaar een boktor aangetroffen op het laken tijdens het vangen van nachtvlinders met licht. Het was meteen duidelijk dat het geen bekende Nederlandse soort betrof. Determinatie met Villiers (1978) en Bense (1995) leidde naar het genus *Pterolophia*. Van dat genus komt in Europa slechts één soort voor, namelijk *P. M-grisea* (Mulsant, 1846), met als huidige geldige naam *Albana m-griseum* Mulsant, 1842 (Danilevski 2019). Deze soort komt voor in Zuidoost-Frankrijk en het noordoosten van Spanje waar ze leeft op heidebrem *Genista* (Fabaceae) en op brem *Sarothamnus scoparius* (Fabaceae) (figuur 1). Vergelijking met een collectie-exemplaar van deze soort uit de Franse Pyreneeën liet echter zien dat de Alkmaarse kever toch tot een andere soort moest behoren.

Op internet konden afbeeldingen gevonden worden die een grote gelijkenis vertoonden met onze kever. Zo stond op Flickr, een website voor het delen en opslaan van foto's, een plaatje van *Pterolophia multinotata* (Pic, 1931) en op www.zin.ru vonden we een gelijkende afbeelding van *Pterolophia mandshurica* Breuning, 1936.

Het genus *Pterolophia* (Lamiinae: Pteropliini) is een zeer soortenrijk genus, met meer dan 170 (onder)soorten. Het genus is opgedeeld in dertien subgenera met als grootste het subgenus *Pterolophia* s. str. met 106 (onder)soorten (Danilevski 2019). *Pterolophia*-soorten komen vooral voor in Azië. Eén soort komt ook in de Afrotropische regio voor.

Helaas ontbreekt een eenvoudige Nederlandstalige sleutel tot alle soorten van dit genus. Gelukkig bood Mikhail Danilevsky (A.N. Severtzov Institute of Ecology and Evolution, Russian

Academy of Sciences, Moscow) uitkomst: hij kon op basis van een toegestuurde foto vaststellen dat het bij ons exemplaar ging om *Pterolophia* (s. str.) *angusta multinotata* Pic, 1931 (figuur 2-4). De nominaat ondersoort is *P. angusta angusta* Bates, 1837 en komt voor in Japan en mogelijk in Taiwan. Matsushita (1933) meldt dat de kevers van *P. a. angusta* aangetroffen kunnen worden op afgestorven hout van *Rhus succedanea*, een synoniem van *Toxicodendron succedaneum* (Anacardiaceae), ook wel 'wax tree' genoemd.

Volgens Danilevski (2019) zijn *P. burakowskii* Heyrovský, 1973, *P. mandshurica* Breuning, 1938, *P. selengensis* Lyamtzeva, 1979 en *P. ussuriensis* Plavilstshikov, 1954 allen synoniemen van *P. angusta multinotata*. Deze soort komt voor in Oost-Siberië, het Verre-Oosten, Mongolië, Noord-Korea, Zuid-Korea, Noordoost-China (Dongbei, Mantsjoerije) en in de Chinese provincie Shaanxi (Shensi), en zou daar tamelijk algemeen zijn (Danilevsky persoonlijke mededeling).

Cherepanov (1990) geeft een beschrijving van *P. a. multinotata* (als *P. ussuriensis*), zowel van het imago als ook van het ei- en het larvale stadium.

Leefwijze

Pterolophia angusta multinotata zou in diverse boomsoorten leven, zoals eik *Quercus* (Fagaceae), iep *Ulmus* (Ulmaceae), berk *Betula* (Betulaceae), *Lepedeza* (Fabaceae), es *Fraxinus* (Oleaceae), *Acanthus* (Acanthaceae) en zelfs cranberry (Ericaceae) wordt genoemd. In het laboratorium kon ze gekweekt worden in diverse houtige plantensoorten. Cherepanov (1990) concludeert dat de soort zich voornamelijk ontwikkelt in de twijgen van eik en

1. *Albana m-griseum* op een bremstengel. Estagel (Pyrénées-Orientales), Frankrijk, 2.vii.2007. Foto: Theodoor Heijerman
1. *Albana m-griseum* on a broom stem. Estagel (Pyrénées-Orientales), France, 2.vii.2007.

2. *Pterolophia angusta multinotata*, vrouwtje. Lengte: 8,8 mm. Alkmaar (Noord-Holland), 19.vii.2017. Foto: Theodoor Heijerman
2. *Pterolophia angusta multinotata*, female. Length: 8.8 mm. Alkmaar (province of Noord-Holland), 19.vii.2017.

iep. Ons Alkmaarse exemplaar is een poos in leven gelaten ten behoeve van een fotosessie. Tijdens die periode bleek ze te eten van de schors van brem (figuur 4).

De imago's leiden een verborgen leven en zijn geen bloembezoekers. Nadat de volwassen kevers zijn uitgekomen vliegen ze naar de twijgen van houtachtig planten waar ze van de schors eten. Na de paring legt het vrouwtje eieren in barstjes in de dunne twijgen van de voedselplant. De larven eten door de schors heen en maken gangen onder de schors en later dieper in het hout, die zich vullen met 'frass'. De kevers hebben een tweejarige cyclus. Voor een meer gedetailleerde beschrijving zie Cherepanov (1990).

Risico

Door het Julis Kühn Instituut is in 2017 een risicoanalyse uitgevoerd voor *Pterolophia angusta multinotata* vanwege de onderschepping van de soort in Hamburg. Daar werd ze aangetroffen in een 'Wurzelkörbe zu Zierzwecken aus China' (Shrader 2017, en zie de website van European and Mediterranean Plant Protection Organization, EPPO voor een Engelstalige versie, www.eppo.int). Deze vondst betrof de eerste waarneming van de soort binnen de Europese Unie (European Commission, DG Health and Food Safety 2018).

In het rapport wordt geconcludeerd dat de soort een aanzienlijk risico vormt voor Duitsland en andere EU-landen vanwege de potentiële schade die zij zou kunnen veroorzaken aan diverse loofbomen. Omdat de klimatologische omstandigheden in het gebied van oorsprong vergelijkbaar zijn met die in Duitsland en andere EU-landen bestaat er een kans dat deze soort zich hier zou weten te vestigen. Of ze ook daadwerkelijk schadelijk zou kunnen zijn voor de genoemde boomsoorten is onduidelijk. In het rapport wordt nog wel melding gemaakt van schade aan struiken die worden aange-

3. *Pterolophia angusta multinotata*, vooraanzicht. Alkmaar (Noord-Holland), 19.vii.2017. Foto: Theodoor Heijerman

3. *Pterolophia angusta multinotata*, frontal view. Alkmaar (province of Noord-Holland), 19.vii.2017.

plant in China in de strijd tegen woestijnvorming en verzanding. Het gaat daarbij met name om *Caragana korshinskii* (Fabaceae). In Nederland worden in tuincentra wel soorten en hun cultivars van het genus *Caragana* verhandeld, zoals

C. arborescens, die de erwtenstruik wordt genoemd.

De soort zou inheemse bomen kunnen aantasten en zou zich hier kunnen vestigen, maar de risico-inschatting wordt als zeer onzeker gekenschetst. Volgens het rapport is de kever in haar gebied van oorsprong ook nog eens zeldzaam. Dit leidde ertoe dat het fytosanitaire risico als middelmatig werd gekwalificeerd. In de EPPO-versie van het rapport wordt echter gesteld dat *P. a. multinotata* een aanzienlijk risico vormt voor Duitsland en andere lidstaten van de EU. Om die reden zouden preventieve maatregelen genomen moeten worden tegen het risico op introductie van dit potentiële quarantaine-organisme. Ook werd aanbevolen om de in Hamburg onderschepte lading te vernietigen.

Tot slot

Het is onmogelijk te achterhalen hoe het exemplaar van Alkmaar haar weg naar Nederland heeft gevonden. De kans is groot dat het exemplaar, als imago, larve of mogelijk zelfs als ei via houtachtig materiaal in de vorm van een siermandje, vanuit China naar ons land is getransporteerd en bijvoorbeeld in een tuincentrum is terechtgekomen. Van daaruit kan de volwassen kever rechtstreeks zijn weggevlogen naar de omgeving. De ontsnapping kan ook later hebben plaatsgevonden vanuit een door een consument gekochte woon- of tuinaccessoire. Op ongeveer een kilometer afstand van de vindplaats bevindt zich een tuincentrum.

De vraag is: was dit het enige exemplaar? En zo ja, was dit het laatste exemplaar? De enige manier om het risico op vestiging te minimaliseren is door de handel in dergelijke siermandjes en vergelijkbare spulletjes een halt toe te roepen.

Dankwoord

Graag willen we Dr. Mikhail L. Danilevsky (A.N. Severtzov Institute of Ecology and Evolution, Russian Academy of Sciences, Moscow) danken voor de identificatie van de kever.

4. *Pterolophia angusta multinotata*, in gevangenschap, etend van de schors van brem. Alkmaar (Noord-Holland), 19.vii.2017.

Foto: Theodoor Heijerman

4. *Pterolophia angusta multinotata*, in captivity, feeding on the bark of broom. Alkmaar (province of Noord-Holland), 19.vii.2017.

Literatuur

Bense U 1995. Longhorn beetles. Illustrated key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verslag.
Cherepanov AI 1990. Cerambycidae of Northern Asia. Volume 3. Lamiinae, Part 1 [Usachi Severnoi Azii (Lamiinae)]. Translated from Russian. Amerind Publishing.
Danilevsky ML 2019. Catalogue of Palearctic Cerambycoidea. Updated: 09.04.2019.

Beschikbaar op: www.cerambycidae.net/catalog.pdf.
European Commission, DG Health and Food Safety 2018. Europhyt Interceptions. Annual Report 2017.
Matsushita M 1933. Beitrag zur Kenntnis der Cerambyciden des japanischen Reichs. Journal of the Faculty of Agriculture, Hokkaido Imperial University 34: 157-445.
Schrader G 2017. PRA zu *Pterolophia multinotata*.

Beschikbaar op: https://pflanzengesundheit.julius-kuehn.de/dokumente/upload/f0db0_pterolophia-multinotata_expresspra.pdf.
Villiers A 1978. Cerambycidae. Faune de Coléoptères de France I. Lechevalier.

Geaccepteerd: 17 maart 2019

Summary

First specimen of the exotic longhorn beetle *Pterolophia angusta multinotata* in the Netherlands (Coleoptera: Cerambycidae)

In 2017 one specimen of an exotic longhorn beetle was collected during light-trapping Lepidoptera in the centre of the city of Alkmaar (province of Noord-Holland). The specimen turned out to be *Pterolophia angusta multinotata*. This species is widespread and rather common in Siberia and China. Also in 2017, the species was intercepted in Germany (Hamburg) from a consignment of root baskets for ornamental purposes, from China. So our specimen is the second observation of the species in the European Union. Because *P. a. multinotata* has several deciduous tree species as host and because Germany and other states of the European Union have suitable climatic conditions, there is a risk that the species may establish itself outdoors. In an Express-Risk Analysis the phytosanitary risk for Germany and EU-member states is nevertheless estimated as medium. At the same time the conclusion is that 'preventive measures against the risk of introduction of this potential quarantine pest [...] should be taken'.

Theodoor Heijerman
Wageningen
Theodoor.heijerman@weevil.demon.nl

John van Roosmalen
Alkmaar